

LES ARRELS DE VALLS

DELS IBERS ALS ROMANS

LES ARRELS DE VALLS
DELS IBERS ALS ROMANS

EDITA

Institut d'Estudis Vallencs
Antic Hospital de Sant Roc
Carrer Jaume Huguet, 1 • 43800 Valls
Tel. i fax 977 600 660
www.iev.es • iev@iev.es

DISSENY I COMPOSICIÓ

Imatge-9, SL (Valls)

FOTOGRAFIA DE PORTADA

Pere Queralt

TEXTOS

El poblat ibèric del Vilar

M. Ester Fabra

Els tallers de ceràmica ibèrica de Fontscaldes

M. Ester Fabra

La vil·la romana del Vilar

Maria Adserias, M. Ester Fabra i Esther Ramon

FOTOGRAFIES I DIBUIXOS

Samuel Burguete, Domènec Solé, Carles Cubos i M. Ester Fabra

IMPRESSIÓ

Gràfiques Moncunill, SL

DIPÒSIT LEGAL

T-1569-2003

El temps va passant i la vida es transforma en història, que va deixant rastres i empremtes que la meteorologia o l'acció de la humanitat van soterrant. Aquesta mateixa acció de l'home, l'obra del qual ha anat canviant la fesomia dels paisatges, ha fet que algun d'aquells rastres sortissin a la llum molts anys després que fossin utilitzats o creats; d'altres no arribaran a sortir a la llum mai més.

Retrobar aquestes restes és una forma de reconstruir el passat dels pobles i la seva gent, una manera d'afermar les arrels, d'anar lligant les baules de la història una amb l'altra fins a arribar a tenir una continuïtat de fets i actes.

En la història de la nostra ciutat encara hi ha moltes dades i fets desconeguts, buits que els investigadors i estudiosos frisen per omplir; la qual cosa, amb el temps, de ben segur que aconseguiran.

El Museu de Valls ha destinat una part dels seus esforços a treballar en aquest sentit i s'ha dotat d'un equip de persones de formació molt diversa, però amb una única passió: posar al descobert totes aquelles restes que ajudin a configurar la nostra història. Aquest grup, que l'Institut d'Estudis Vallencs (IEV) ha acollit perquè pugui desenvolupar la seva tasca, s'ha dedicat durant més de quinze anys, amb una paciència infinita i de forma totalment desinteressada, a cercar i recollir restes arqueològiques de diferents jaciments de les nostres contrades, a netejar-los, a classificar-los i a muntar un magnífic trencaclosques que ha donat com a fruit el fet que avui el Museu de Valls disposi d'una formidable col·lecció de peces reconstruïdes, que en molt rares i escasses ocasions han estat exposades.

És hora, doncs, que la nostra ciutat pugui gaudir d'aquest magnífic espectacle que ens ofereix l'exposició, que té lloc aquests dies a la Sala Sant Roc de l'IEV, d'una petita mostra de la ingent obra de la Comissió d'Arqueologia.

Aquest catàleg vol deixar constància de cadascuna de les obres exposades i d'alguna més que per motius d'espai no s'hi ha pogut incloure, amb una descripció dels seus trets característics, de l'entorn històric de l'època en què van ser creades i del lloc on es produí la troballa. També voldria ser un petit reconeixement a la tasca d'aquelles persones que han fet possible que ara puguem contemplar aquesta col·lecció, persones a les quals la ciutat ha d'estar perpètuament agraïda.

També volem dedicar unes línies d'agraïment a la col·laboració rebuda tant de l'Ajuntament de Valls, pel suport constant a les iniciatives culturals de l'IEV, com de l'empresa Fecsa-Endesa, que ha fet possible amb el seu patrocini la materialització del catàleg que teniu a les mans.

JAUME SALTÓ COSCOLÍN

President de l'Institut d'Estudis Vallencs

EL POBLAT IBÈRIC DEL VILAR

El jaciment ibèric del Vilar es troba situat a l'extrem nord-est de la ciutat de Valls, en una zona de l'eixampla que va començar a urbanitzar-se a finals del segle XIX i que ha continuat fins als nostres dies.

El jaciment ocupa una petita elevació de terreny flanquejat per dos barrancs que s'uneixen poc després de superar-la. El barranc del Catllar, situat a l'est, presenta un curs d'aigua constant gràcies a l'aportació de fonts actives durant tot l'any, mentre que l'altre barranc, anomenat del Titit, és d'avingudes temporals i avui en dia es troba canalitzat i cobert.

El punt més alt del turó és on hi ha el jaciment i on actualment situem l'estació del ferrocarril i els edificis annexos; seguidament, el jaciment va fent pendent cap a l'actual passeig de l'Estació, el col·legi Eugeni d'Ors, la pista poliesportiva coberta i el camp de futbol.

L'aparició del jaciment ibèric del Vilar se situa a la primavera de l'any 1923, quan s'inicien les obres de construcció d'un camp de futbol gràcies a les Joventuts Nacionalistes, més coneguts com Els Catalanistes, en un tros de terra conegut amb el nom del Vilar.

L'Institut d'Estudis Catalans, primer representat per Josep Colominas i, després, per Serra Ràfols, en dirigí l'excavació i la tramesa dels materials a Barcelona. Actualment, de tota aquesta tramesa només es conserva una petita mostra al Museu d'Arqueologia de Barcelona en diverses caixes petites i un parell de mitjanes. El diari d'excavació tampoc no s'ha localitzat.

El procés urbanístic que va patir tota aquesta zona al llarg del segle XX i el desinterès general per conservar-la i salvaguardar-la van impedir estudiar, conèixer i excavar de forma sistemàtica aquell jaciment i només la tasca desinteressada d'aficionats locals va permetre recuperar materials, molts dels quals dipositats avui al Museu de Valls.

Fins a l'any 1983 no es torna a excavar el jaciment. Aquesta intervenció fou motivada per la construcció d'una nova tanca al pati del col·legi públic Eugeni d'Ors i d'uns equipaments esportius entre aquest pati i el camp de futbol. L'excavació consistí en una sèrie de cales i rases que permeteren documentar l'existència d'una sèrie d'estructures constructives (murs i sitges).

L'any 1995 a conseqüència de la instal·lació de les conduccions del gas a Valls, es van obrir unes rases a la zona de la plaça de l'Estació, on fou localitzat un mur de tancament del poblat al qual s'hi adossaven en perpendicular una sèrie més de murs. Les restes localitzades sembla que corresponen al límit nord-oest del poblat i devien fer la funció de mur de tancament de l'assentament resseguint el límit del turó per aquest sector. A partir d'aquí s'inicia el pendent del turó amb un desnivell molt accentuat i en uns terrenys d'aportacions llimoses provinents de les inundacions fluvials d'un dels torrents.

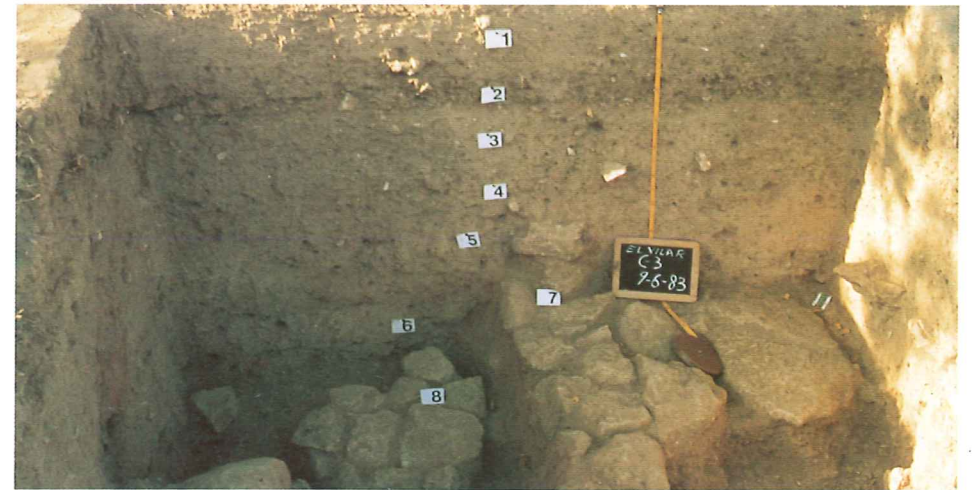
Durant el mes de juliol del 2003, el projecte d'un nou edifici per al col·legi Eugeni d'Ors dins els terrenys de l'actual centre, va fer necessari realitzar unes noves prospeccions arqueològiques. Es van obrir setze rases, vuit de les quals van donar resultats positius. A les pistes esportives del col·legi es van localitzar tot un seguit d'estructures noves i murs de pedra d'una zona d'habitacions, a més de tres sitges. Al pati de grava de la zona d'esbarjos de primària es localitzaren un parell de sitges,

que s'afegiren a les que es van localitzar l'any 1983 en aquest mateix lloc. Tals descobertes començaren a configurar el que semblava un camp de sitges descomunals.

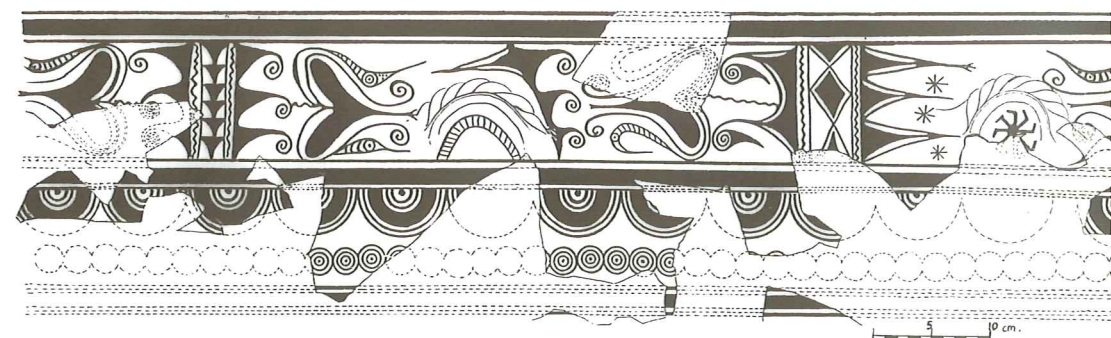
Amb referència a l'estructura interna de l'assentament, fins a l'any 2003 s'havien localitzat un mínim de setze habitacions, de les quals cinc es trobaven associades al mur de tancament nord-oest, aparegut l'any 1995, i set formaven part del pendent del sud-est, excavat l'any 1983. S'anava configurant un nucli urbà d'unes dimensions situades al voltant de les 4,5 ha, com a mínim, i 6 ha, com a màxim.

La situació privilegiada del jaciment del Vilar el situa en un punt clau de les comunicacions entre el Camp de Tarragona i les planes de l'interior: un centre de segon ordre d'intercanvi i redistribució de productes arribats des de la costa i del qual depenien altres nuclis d'entitat menor situats al seu voltant.

Pel que fa a la fundació de l'assentament, cal situar-la al segle IV aC, i l'abandonament, com a conseqüència d'un incendi virulent que va causar-ne la destrucció, a l'inici del segle II aC.

Excavacions al poblat del Vilar a l'any 1983

Kalathos (càlat) o vas de parets cilíndriques lleugerament corbades cap a l'interior al centre; vora d'ala plana; fons pla i nanses laterals molt ben treballades realitzades amb dos marrells trenats entre ells i col·locats sobre un tercer que s'hi uneix, en forma de semicercle, a la paret del coll de l'atuell, mentre la trena només s'aguanta per les puntes.

Les mides d'aquest càlat són: 30 x 34,5 cm. La pasta és rosada, molt depurada i compactada.

La decoració pintada està realitzada sobre una engalba clara. Es distribueix en dos frisos decoratius dividits per unes bandes de diferent gruix. A dalt, fulles d'heura o arítjol afrontades amb bràctees i cercells. Com a elements secundaris apareixen elements geomètrics de triangles capgirats amb la punta truncada i enllaçats, línies verticals ondulades, volutes, rombes verticals enllaçats, bràctees acabades en espiral, banderoles i petits motius estel·lifomes. Sota les nanses, independitzats dels dibuixos anteriors, hi figuren un motiu estel·liforme i un motiu escaleriforme.

Sota aquest fris corren unes bandes de diferent gruix i sota d'aquestes corre un segon fris format per semicercles tangents de diferent gruix, petits cercles concèntrics tangents i, finalment, tres bandes més horitzontals que ens porten ja a la base de l'atuell.

El pla de la vora està dividida en dos frisos dividits per una fina banda: dents de serra, per un costat, i gruixuts traços, per l'altre. Finalment, la vora s'acaba amb una banda al punt interior de flexió vora-cos. Cronologia: finals segle III aC - inicis segle II aC.

La funcionalitat d'aquest atuell és encara una qüestió discutida, com a contenidor de mel o garum. El més probable és que es tractés d'un recipient multifuncional.

La troballa: La peça va ser dipositada pel Sr. F. Llagostera, el qual la va trobar durant les obres que es realitzaren paral·lelament a les excavacions de 1983.

Pebeters o cremadors de perfums. La primera peça correspon a la més sencera, però no pas a la més ben feta. Les mides són: 17 x 11 x 11 cm, oberta per la cara inferior.

El pentinat femení es divideix per la meitat, de forma simètrica, lleugerament recollit enrere; entre el front i el seu kalathos ofereix una ornamentació en què, malgrat que es troba bastant borrosa, podem apreciar dues aus enfrontades, segurament cignes els cosos dels quals acaben en espigues enmig de tres fruits disposats en forma de triangle, tot col·locat damunt d'una diadema que subjecta el cabell.

Als polsos s'hi distingeixen tres fruits rodons a cada un que es complementen amb unes arracades en forma de raïm de quatre fruits i unes cintes o bandes que, juntament amb el cabell, serveixen per a enquadrar la cara fins a les espatlles. Al naixement del coll

hi ha tres plecs, molt convencionals, simètrics i circulars d'una túnica agafada al centre amb una agulla circular.

La cara superior, la que fa el servei de cremador, presenta cinc forats disposats en forma de creu i, en la cara posterior se n'obre un altre (aquest de seguretat) de 2 cm de diàmetre.

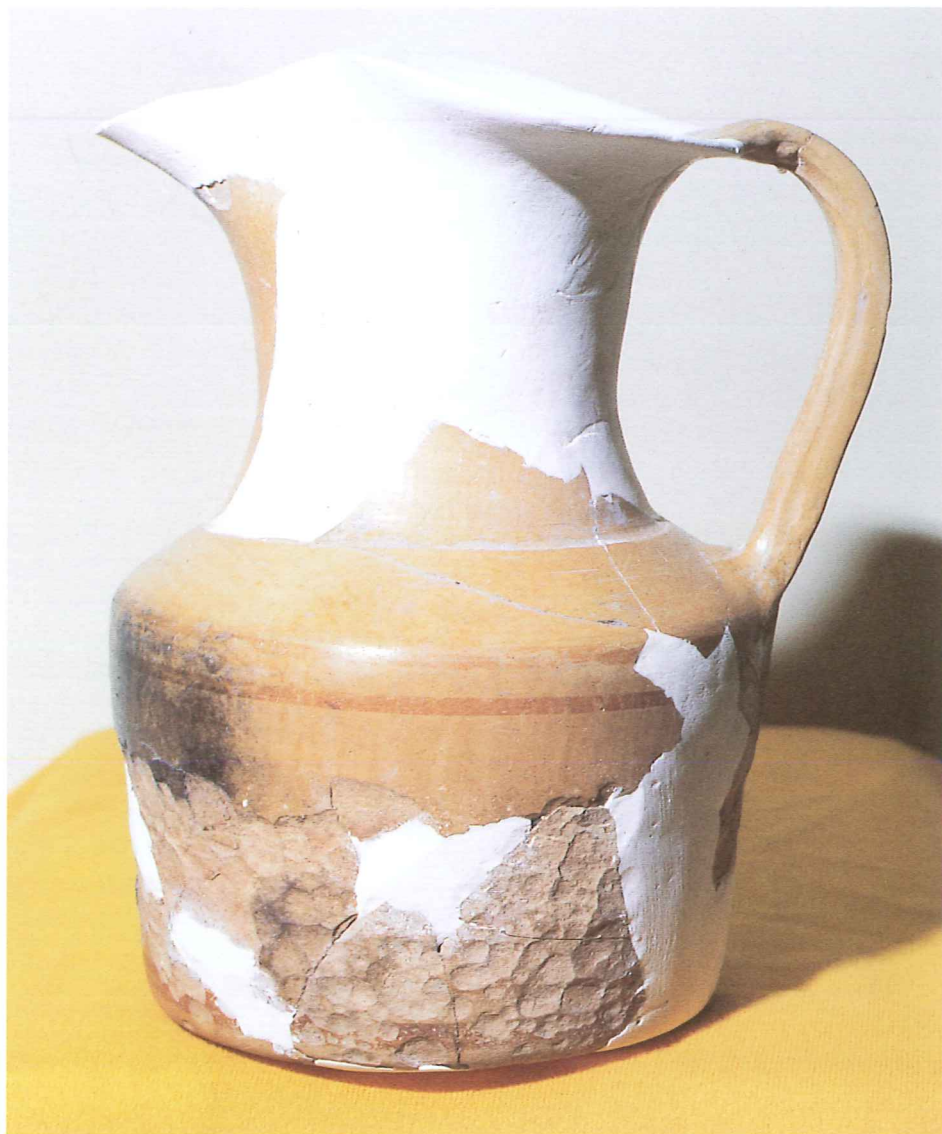
L'argila utilitzada és fina, rosada i lleugerament porosa amb desgriant de mica platejada, i la unió dels dos motlles frontals és ben visible. S'hi poden veure encara restes de l'engalba blanca que s'estenia suaument per damunt de la peça però que avui pràcticament ha estat eliminada.

El segon pebeter, aquest de millor factura que l'anterior, però trencat pel terç superior, fa 9,8 x 11,7 x 9 cm i va tancat per la seva cara inferior.

Pel que fa a l'ornamentació, tan sols podem distingir als costats les arracades en forma de raïm de cinc fruits i les cintes d'emmarcament del rostre; la túnica es disposa igual que en el primer pebeter i la unió dels dos motlles és perfecta i ben dissimulada. L'argila és fina, vermellova, amb desgriant de mica platejada.

Atenent les característiques assenyalades per a ambdós pebeters, podem concloure que tots dos pertanyen a la forma A estudiada per Ana Maria Muñoz, caracteritzada per la perfecció clàssica de les cares. Exemples propers els trobem a Camarles, que daten del segle IV.

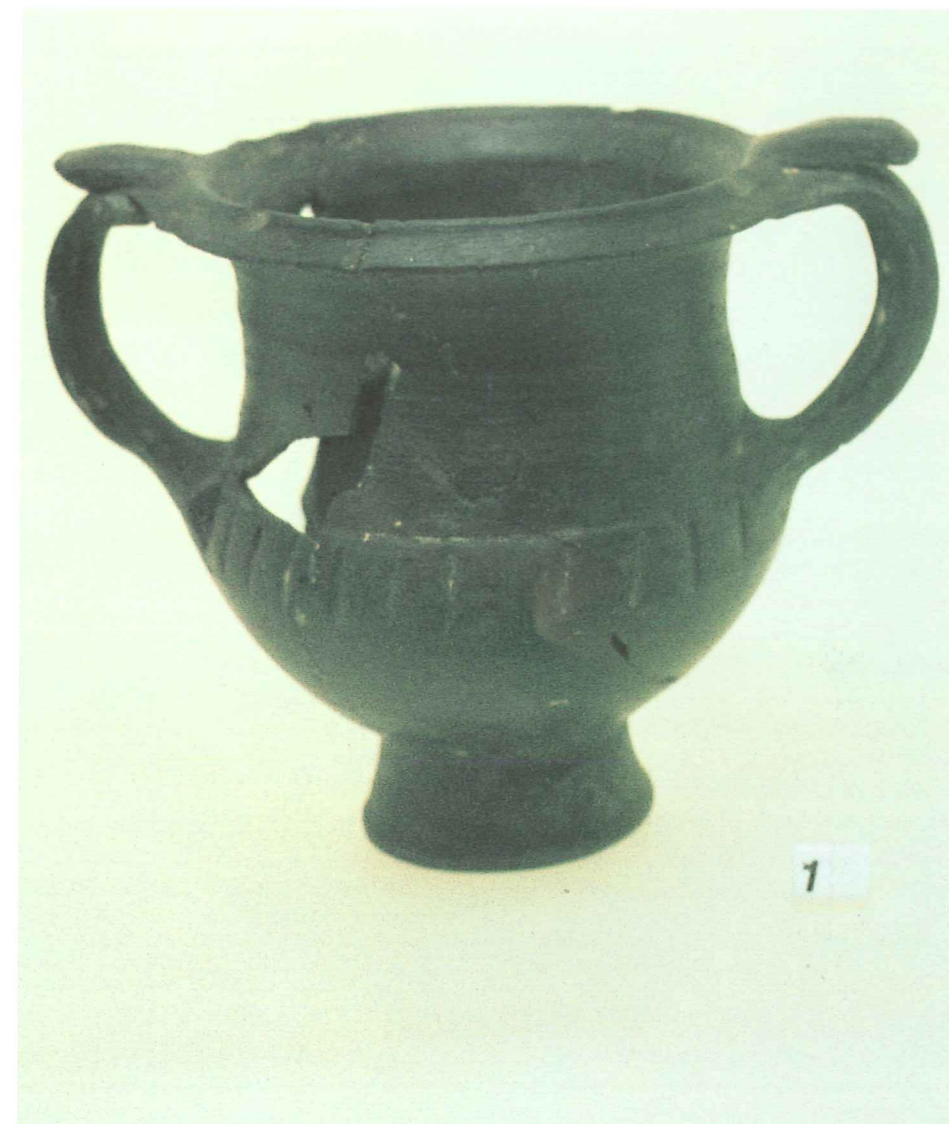
La troballa: L'any 1969, quan la companyia Telefònica decidí instal·lar a Valls la central automàtica, s'obriren rases a molts carrers per enterrar-hi la xarxa de fils corresponent. Un dels carrers oberts fou el passeig de l'Estació pel costat oest, i la rasa va passar fins i tot per sota dels rails del tren fins al darrere del moll de càrrega. El primer dels pebeters va ser recuperat pel senyor Gabriel Secall durant aquestes obres. El segon pebeter va ser recuperat pel senyor Joan Duran durant els treballs de descoberta del jaciment l'any 1923 i donats al Museu de Valls per la seva vídua.

Oenochoe (enòcoa) de perfil troncocònic, coll lleugerament concavat oblic tancat i nansa de cinta. Les seves mides són: 18 x 15 x 11 cm. La superfície externa es troba afectada pel foc i com a decoració presenta combinació de bandes. Presenta un caràcter ibèric grafitat a la part interna de la boca propera a la nansa. Aquest tipus de forma s'apropa a les enòcoes conegudes al Castellet de Banyoles (Tivissa), St. Antoni de Calaceit; Margalef (Torregrossa) o el Tossal de les Tenalles (Sidamon). Comparable a la forma 2.1.2 de la classificació de Mata i Bonet. Cronologia: finals segle III aC - inicis segle II aC.

La funció d'aquest vas està relacionada amb el contingut i consum de líquid, preferentment vi.

La troballa: La peça va ser trobada durant l'excavació del jaciment l'any 1983 dins la sitja-4.

Kantaros, imitació de la forma Lamboglia 40 en vernís negre, de perfil bitroncocònic, cos globular, peu cònic, alt i destacat, amb dues nanses verticals amb llengüetes horitzontals. Presenta decoració d'un fris de pseudogallons. Les seves mides són: 11,2 x 9,1 cm. Cronologia: finals segle III aC - inicis segle II aC.

La cronologia de la peça es basa en el model clàssic que imita. Aquestes peces presenten una gran varietat pel que fa a la seva tipologia, ja que va ser una forma molt imitada i utilitzada com a atuell de consum individual de begudes.

La troballa: La peça va ser trobada durant l'excavació del jaciment l'any 1983 dins la sitja-4.

Dues **imitacions de kylikes** (cíl·ix) de peu baix que simulen el cíl·ix àtic. Realitzats de forma tosca en ceràmica gris comuna, fina i depurada amb abundant desgredant fi de mica. Les superfícies externes de les peces han estat allisades tot i que encara conserven les marques. Les dimensions de les peces són: 6,5 x 7,5 x 4,5 cm i 4,2 x 5,6 x 3,9 cm. Cronologia: inicis del segle II aC.

La troballa: La primera peça procedeix del fons antic del Museu, mentre que la segona va aparèixer durant les excavacions del jaciment de l'any 1983.

Fragment de **kylix** (cíl·ix) en ceràmica àtica de figures roges. Les argiles emprades són de bona qualitat, molt fines i de tonalitats rosades. El pigment negre, poc intens, i la finíssima capa aplicada a la peça ofereixen zones que deixen entreveure, per transparència, el color de la pasta. La qualitat del pigment, però, és excel·lent, amb una adherència molt aconseguida i resistent.

La representació pintada a l'interior de la peça presenta un dibuix geomètric basat en greques que encerclen una escena pràcticament indesxifrable, mentre que en la cara exterior s'aprecien uns motius florals, al costat dels quals hi apareix una figura masculina nua, de la qual tan sols es conserva la seva meitat inferior. Fa 5,2 x 12 x 1 cm i la datació és del segle IV aC.

La troballa: L'any 1969, quan la companyia Telefònica decidí instal·lar a Valls la central automàtica, s'obriren rases a molts carrers per enterrar-hi la xarxa de fils corresponent. Un dels carrers oberts fou el passeig de l'Estació pel costat oest, i la rasa va passar fins i tot per sota dels rails del tren fins al darrere del moll de càrrega. Aquest fragment de cíl·ix va poder ser recuperat mitjançant la compra als peons de l'obra.

Bol en ceràmica àtica de vernís negre, forma Lamboglia 21. Presenta una decoració impresa incompleta formada per dues palmetes d'un possible conjunt de 6 o 8 palmetes de pètals curts i dues volutes fines. Les palmetes estan enllaçades mitjançant línies incises. Tot el conjunt decoratiu queda encerclat per quatre voltes de decoració de fines i llargues estries. Diàmetre de la peça: 22,5 cm. Alçària: 6 cm. Data del segle IV aC.

La troballa: Durant les excavacions de l'any 1983 es van fer obres al camp de futbol del Vilar que van comportar un nou drenatge que es va fer mitjançant l'obertura d'un conjunt de rases en el perfil de les quals era observable que les excavacions de 1923 només havien posat en evidència l'existència del jaciment però no tot el seu potencial. De la recollida de materials que es va fer en aquest lloc es va poder refer aquesta peça.

Bol en ceràmica de pigment negre del Taller de Nikia, forma Lamboglia 26. Superfície setinada, color negre, prim, conservat de forma deficient; ocupa el fons extern reservant la superfície de repòs. Alçària: 6,1 cm. Amplària: 20 cm. Diàmetre del peu: 8,3 cm. Argila tova, fina, depurada; color grogós.

Peu quasi vertical, de secció trapezoidal; fons extern bastant bombat. Restes al fons intern de quatre palmetes en posició de creu impreses en relleu envoltant una estampeta en forma de creu, dins la qual es llegeix als dos braços la cartel·la "Nikia". Tot el conjunt està envoltat de quatre faixes de fines estries. Cronologia: segle III aC.

La troballa: L'agost de 1986 la Brigada Municipal de Valls va obrir una rasa al carrer Prat de la Riba a fi de bastir un mur de contenció. Del conjunt de materials que hi van aparèixer, en destacaven un conjunt de ceràmiques de vernís negre, les quals es van localitzar dins un important abocador d'escombraries.

Dena de collaret fusiforme realitzada en pasta de vidre combinant colors blaus i blancs i formant bandes ondulades realçades. Possiblement de procedència púnica. Les seves dimensions són: 13 x 7 mm.

La troballa: L'agost de 1986 la Brigada Municipal de Valls va obrir una rasa al carrer Prat de la Riba a fi de bastir un mur de contenció. Del conjunt de materials que hi van aparèixer, en destacaven un conjunt de ceràmiques de vernís negre, les quals es van localitzar dins un important abocador d'escombraries.

Malgrat els diversos moviments de terra realitzats per tota la zona arqueològica del jaciment ibèric del Vilar, només s'han trobat dos exemples de monedes.

La primera correspon a un **sextant** de Roma. A l'anvers es configura el cap de Mercuri mirant a la dreta, i al revers, la proa d'una nau girada cap a la dreta amb dos glòbuls a sota. Damunt de la nau es llegeix la paraula "Roma". El pes és de 28,63 g i la seva cronologia gira entorn als darrers anys del segle III aC.

La segona es tracta d'un **dicalc** encunyat a Cartago Nova. A l'anvers, hi apareix el cap de Ceres o Tàcit mirant a l'esquerra; i al revers, el cap d'un cavall girat a la dreta. El pes és de 8,70 g i la seva cronologia és semblant a l'anterior (220 i 210 aC).

La troballa: El sextant de Roma va ser trobat en obrir-se una rasa per tal de bastir-hi un desguàs al davant dels magatzems Magriñà dels molls de l'Estació. Va ser comprada pel Sr. F. Domènech al peó que la va trobar. El dicalc de Cartago Nova va ser trobat pel Sr. S. Burguete a unes rases situades a l'altura de les grades del camp de futbol del Vilar.

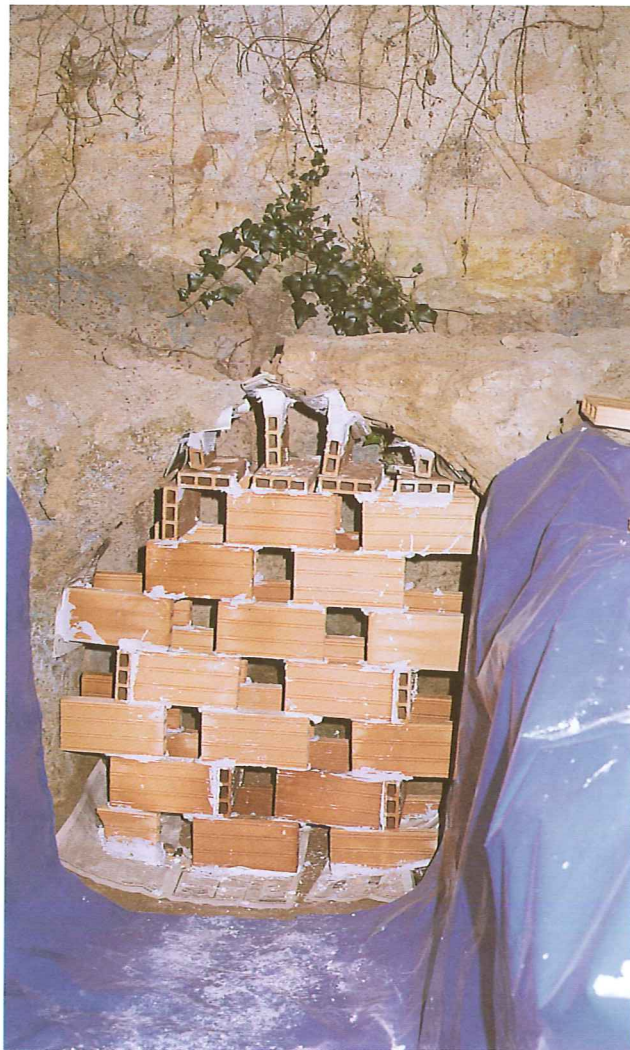
ELS TALLERS DE CERÀMICA IBÈRICA DE FONTSCALDES

Durant l'any 1916 es descobreix a Fontscaldes un jaciment amb abundant ceràmica ibèrica. La troballa fou a conseqüència de la tramesa d'uns fragments de ceràmica que l'historiador local Fidel de Moragas va enviar a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), els quals despertaren l'interès immediat de Josep Colominas i d'Agustí Duran i Sempere.

L'excavació, portada a terme per l'IEC, no es va realitzar, però, fins el 1920 i constituí la primera excavació d'un centre de producció de ceràmica ibèrica a Catalunya. De l'excavació se n'obtingué una primera mostra dels tipus de ceràmica fabricats en aquest taller i, a la vegada, es va realitzar un estudi del forn i de les instal·lacions industrials que se situaven al seu voltant. Així mateix, les recerques abraçaren altres paratges circumdants, com ara la Fonteta i el Serral.

Els materials foren tots enviats a Barcelona. Segons fonts de l'època, hi foren trameses "cent caixes de tabac", cosa que va constituir una gran dissort per als vallencs, que van considerar aquell fet com un veritable espoli.

Acabats els treballs, el forn va restar temps totalment desprotegit, fins que s'hi va bastir una caseta a doble vessant que el cobria. Aquest cobert, però, l'any 1954 es trobava totalment enrunat i només quedava dempeus un dels quatre arcs que conformaven la fogaina del forn.

Estat actual del forn de Fontscaldes

Per iniciativa de l'escultor Josep Busquets, a finals dels anys 50, es va refer la coberta, la qual es va mantenir fins l'any 1993, que se'n va construir una de nova que es manté fins avui dia.

A principis dels anys 80 es va produir la troballa fortuïta de nous materials. El primer va ser producte del seguiment puntual realitzat per la Comissió d'Arqueologia durant la instal·lació d'un conjunt de pals de conducció elèctrica que travessava la partida de la Fonteta. Va proporcionar un total de 1.309 fragments ceràmics. Està format per materials de formes ja identificades l'any 20. El segon va ser localitzat a la partida del Serral durant la construcció dels fonaments d'un habitatge particular. La principal aportació d'aquest segon conjunt és l'associació de materials oxidats amb ceràmiques de color gris monocrom que van constituir una novetat tipològica desconeguda fins aquell moment.

Aquests materials, a diferència dels apareguts a principis del segle xx, van restar al Museu de Valls i van començar a nodrir el seu fons.

Entre el març i el juny de 1991 es va realitzar una excavació, davant del cobert antic del forn, que va consistir a desfer un marge de pedra seca i excavar fins arribar al nivell original del forn. Els materials recollits en aquesta excavació i durant el seguiment arqueològic dut a terme durant la fonamentació del nou cobert de protecció i desmuntatge de l'antiga estructura, també es conserven al Museu.

Durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991, es va identificar un nou tester de ceràmica

El tester de ceràmica ibèrica aparegut l'any 1991

ibèrica desconegut fins aquell moment. Aquest nou abocador està situat per sobre del forn de la Coma i a una distància d'aquest d'uns 60 m.

El tester, molt compacte, tenia un front d'uns 3 m i poc més de 0,60 m d'alçària i ocupava, probablement, l'espai d'una antiga explotació d'argiles.

Es van arribar a recollir més de vint mil fragments de ceràmica. Entre aquests materials, hi van aparèixer nombrosos fragments de fang recuit, fàcilment identificables, així com porcions de graella o estructura de forn malmesos o amortitzats; abundants fragments de pedra calcària, utilitzats probablement per reduir el volum del tester i, el més interessant, nous materials (actualment en estudi per part de la Comissió d'Arqueologia) que presenten formes i decoracions inèdites i selectes, cosa que és indicativa d'un alt grau d'evolució artística del taller de Fontscaldes.

Els materials que ens ha proporcionat aquesta nova troballa, també conservats al Museu, constitueixen el fons més important de materials procedent d'aquest jaciment.

En resum, els diversos testers apareguts a la zona de Fontscaldes configuren unes produccions ceràmiques datades entorn el segon i el tercer quart del segle II aC, mentre que les grans dimensions de l'actual forn van lligades a les primeres produccions de *tegulae* i *lateres* de la zona, amb una cronologia datada a la segona meitat del segle II aC i la primera del segle I aC, en època ja romanorepublicana.

Tres **kalathos** (càlat), tipus I segons la tipologia Lafuente per als materials de Fontscaldes i comparables al tipus B4 de la tipologia M.J. Conde. Vas de parets cilíndriques, lleugerament més estret a mitja altura, vora plana reentrant i base també reentrant amb nanses bífides aplicades. Les alçàries de les tres peces estudiades són bastant uniformes; oscil·len entre els 28,5 a 30,5 cm, mentre que els diàmetres van dels 31,5 als 34 cm.

Les argiles utilitzades són fines, ben depurades i de tacte farinós; amb gammes cromàtiques que van del rosat al marró i al gris. Els desgreixants són molt fins, d'origen micaci i de quars. La cronologia de les peces és de finals de la primera meitat del segle II aC fins a finals del darrer quart del segle II aC.

Les decoracions es distribueixen en dos frisos decoratius separats per bandes de diferent gruix. En el fris superior trobem uns motius principals basats en estilitzacions vegetals de fulles i volutes acompanyades de motius secundaris geomètrics. El fris inferior presenta la repetició de la sèrie de semicercles concèntrics que, en un dels casos, va acompanyada de conjunts de cabelleres.

Les nanses es decoren amb traços simples i sota d'aquestes sempre apareix el motiu estel·liforme. Finalment, trobem que la vora es decora amb dents de llop.

La troballa: Aquestes peces procedeixen de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

Conjuntament amb la forma càlat (*kalathos*), el **plat hemisfèric** és la forma més coneguda de la producció de Fontscaldes.

Es caracteritza per la seva vora d'ala plana, reentrant en la paret interna, perfil hemisfèric i base concavada.

Decorada en les seves dues parets de forma poc acurada, presenta combinacions de motius geomètrics: terradets, línies trencades o ondulades, semicercles concèntrics de diferent gruix i combinacions de bandes, mentre que la vora sempre presenta el motiu de dents de llop.

La uniformitat tipològica que presenta ha fet pensar A. Lafuente que es tracta d'una producció sincrònica situada grosso modo en el segle II aC fins ben avançat el segle I aC.

Correspondria a la Forma 8.1, segons la tipologia Mata-Bonet, i a les formes Cuadrado FF. Pl a i Pl e.

Dels diferents fragments trobats al tester K, es van poder reconstruir dos plats sencers de mides molt semblants el diàmetre de les quals oscil·la entre els 32,5 i els 35,5 cm i amb unes alçàries de 14,2 i 14,5 cm.

La troballa: Aquestes peces procedeixen de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

Phitos de doble vora o gran atuell d'emmagatzematge d'aspecte bitroncònic/ovoide, nanses horitzontals i petita revora vertical al coll que servia per recolzar una tapadora.

Assimilable a la forma 3aB de la tipologia Aranegui-Pla i a la forma 2.1.1 de la tipologia Mata-Bonet. Les seves dimensions són d'un diàmetre de vora 18 cm i una alçària de 36 cm. La cronologia és del segle II aC.

Presenta una decoració dividida en dos frisos decoratius. En el fris superior trobem, com a motiu principal, estilitzacions vegetals de fulles d'heura amb bràctees ratllades i cirrells, fulles triangulars i volutes.

Aquests motius van acompanyats amb altres de geomètrics d'esses encadenades i motius estel·lifomes.

El fris inferior presenta una sèrie de semicercles concèntrics tangents. Les nanses es decoren amb traços simples i la vora amb els típics dents de

llop. L'esquema compositiu recorda el dels càlats del tipus I de la tipologia Lafuente adaptada a aquesta forma.

La troballa: Aquesta peça procedeix de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

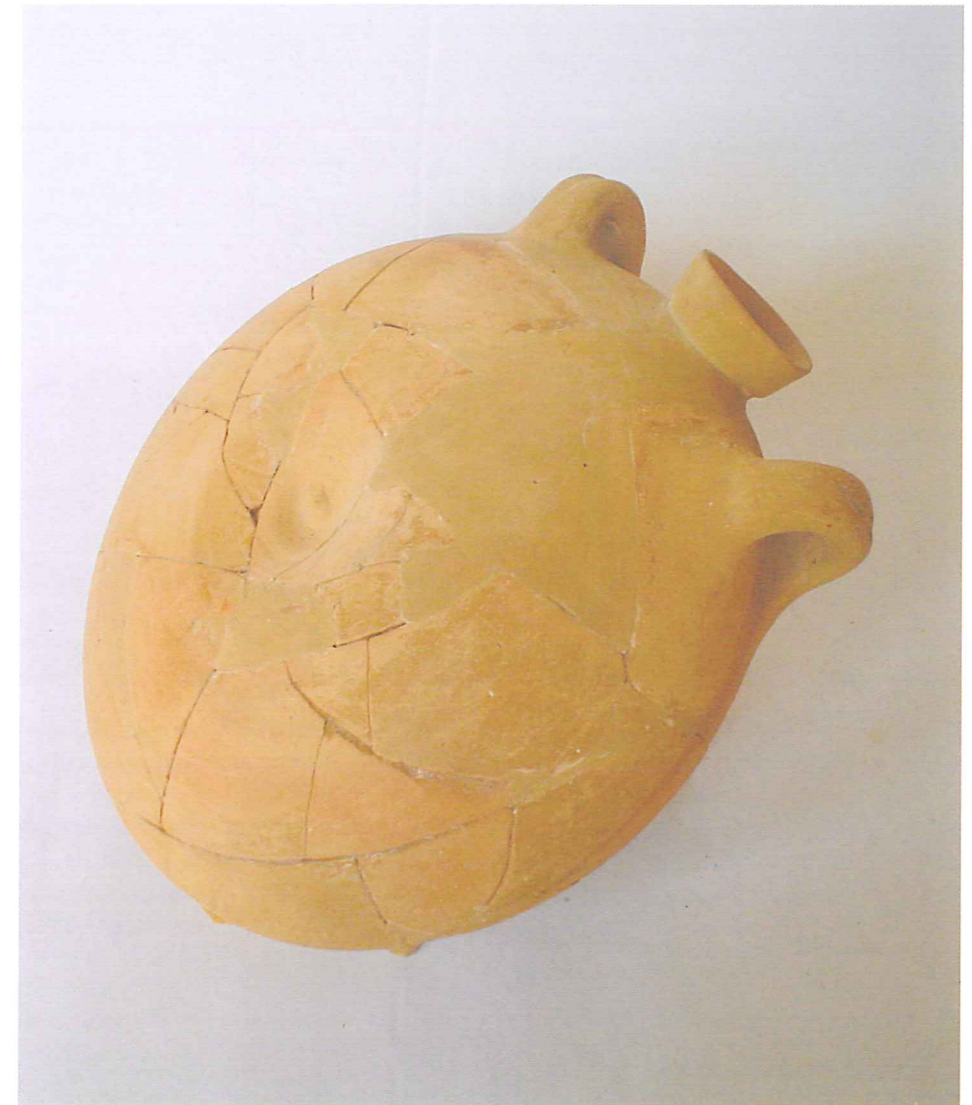
Tapadora de grans dimensions de tendència hemisfèrica amb pom discoïdal. Comparable al tipus V.I.1 de la tipologia Mata-Bonet. El diàmetre de la peça és de 42 cm.

Presenta la cara exterior decorada, amb dos frisos decoratius separats per dues bandes de diferent gruix. El primer fris presenta, com a motiu principal, estilitzacions vegetals de fulles entrellaçades a una branca serpentejant que alterna amb estilitzacions d'arrels.

El fris inferior presenta també estilitzacions vegetals de fulles triangulars acabades en volutes que s'enllacen combinades amb estilitzacions florals. Com a motiu secundari, apareixen seguits horitzontals de petites eses formant diferents conjunts. La bordura externa de la tapadora s'acaba amb dents de llop.

Aquestes peces estaven destinades a cobrir recipients i els seus continguts i la seva cronologia ve donada pels recipients als quals estaven destinades.

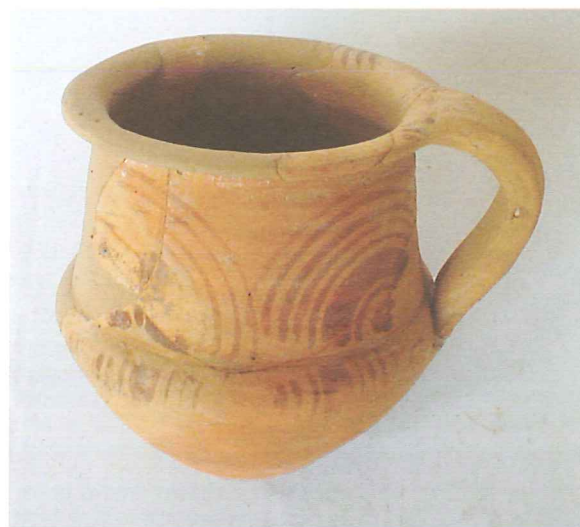
La troballa: Aquestes peces procedeixen de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

Cantimplora, assimilable a la forma 2.8.1 (Mata-Bonet), corresponent a la cantimplora lenticular datada a l'ibèric ple. Forma tancada formada per dues bases unides entre si. Porta un acanalat central per facilitar, mitjançant una corda, el seu transport i suspensió. El coll és estret, amb una boca més àmplia, i té dues nanses a cada costat transversals. La peça no sol portar decoració. Les seves dimensions són: 29 cm d'alçària i 26,2 cm de diàmetre. La seva cronologia s'estableix a partir de la segona meitat del segle II aC fins al tercer quart del segle I aC, aproximadament.

Es tracta d'una peça de transport de petites quantitats de líquids (un litre o dos).

La troballa: Aquesta peça procedeix de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

Petites **gerres de tendència troncocònica amb nansa**. Comparable amb la forma 8 estudiada per F. Pallarés per als materials del poblat de St. Antoni de Calaceit.

De característiques semblants als caliciformes, es diferencien per la nansa solcada lateral que uneix el llavi amb la zona d'inflexió coll-cos i pel fet de portar decoració. Les alçàries de les dues peces estudiades són: 10,5 i 11,5 cm. La seva cronologia abraça els segles III-II a.C.

Els dos exemplars ofereixen una decoració descuidada i de

mala factura formada per semicercles concèntrics de diferent gruix. Al llavi interior dels vasos apareixen els motius de dents de serra o traços simples i en un dels atuells també es decora la nansa amb traços simples horitzontals.

La troballa: Aquestes peces procedeixen de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

Dos **platets plans** amb la vora ampla convexa caiguda. Les bases oscil·len entre concaves aixecades o amb depressió central i les peus són arrodonits convexos. De pastes molt depurades ataronjades, presenten un fi desgredant micaci. L'alçària d'aquests platets és troba entre els 2,2 i els 3 cm i el diàmetre se situa entre els 15,5 i els 17,5 cm.

Comparable al tipus VI.6 (tipologia Mata-Bonnet); són imitacions més o menys fidels del servei de taula de la tipologia de la ceràmica de vernís negre i, en concret, de la pàtera Lamboglia 36, producció de la campaniana A moderna que apareix en jaciments del segle II a.C.

S'han identificat un conjunt de 5 plans, 2 dels quals presenten dues perforacions fetes abans de la cocció a la seva base, cosa que ha fet creure a alguns autors que es guardaven penjats.

Pere Lillo Carpio arriba fins i tot a considerar-los com a elements d'ostentació, decoratius i ornamentals atesa la

factura d'aquestes peces, que són molt superiors de la resta de la ceràmica utilitària utilitzada en sèrie; així mateix, la seva decoració és cuidada i recarregada amb una pintura delicada i fràgil amb poca consistència del pigment sobre el suport ceràmic. La seva cronologia dataria des del segle III a.C fins a mitjans del segle II a.C. alçària

La troballa: Aquesta peça procedeix de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

Fragment de cos d'una forma globular amb **decoració zoomorfa**. Emmarcat per un seguit vertical d'esses, es representa el pit d'un cavall sense brides de traç simple i esquemàtic.

Aquest motiu zoomòrfic se suma als estudiats per A. Lafuente l'any 1989 dins la producció coneguda, fins aquells moments, a Fontscaldes quan hi va distingir un peix i uns cignes esquemàtics. En tot cas, aquest motiu és de factura més acabada i realista que els descrits per Lafuente.

La troballa: Aquesta peça procedeix de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

Vas plàstic, comparable al tipus 7 segons la tipologia Mata Parreño-Bonet Rosado. En forma de colom, generalment, s'assimilen a la forma *askoi*. El fragment trobat correspon a la cua, part del cos i un monyó de sustentació.

Sol imitar models púnics com ara els apareguts a Puig des Molins, lligats al culte a Tànit i Afrodita i, en general, a la deessa de la fecunditat, on eren utilitzats com a vasos rituals per fer libacions de perfums; així mateix, se n'han trobat en enterraments d'Empúries on s'han donat explicacions profilàctiques, de protecció al difunt d'influències malèfiques del més enllà. Amb tot, però, també es documenten en poblats ibèrics, i per tant, aquesta presència dual, tant en necròpolis com en poblats, fa que es faci difícil donar-li una significat gaire concreta. Es tractaria d'un tipus sorgit dels tallers de Rodes, Samos, Àsia Menor, etc. que es van estendre per tot el Mediterrani occidental i que no apareix en contextos ibèrics fins el segle III aC. La seva cronologia, per paral·lelismes, es dataria a les darreries dels segles III-II aC.

La troballa: Aquesta peça procedeix de l'abocador aparegut durant les prospeccions arqueològiques realitzades als terrenys afectats per la variant N-240 al seu pas per Fontscaldes i el seguiment de les obres que es van realitzar durant el novembre de 1991.

Fragment de base de copa cònica àpoda en **ceràmica campaniana A**, forma Lamboglia 33a. Fons intern decorat amb un rosetó intern central de dibuix complex imprès en relleu. La seva cronologia abraça del 250-200 aC al 180 aC.

La troballa: El fet de trobar aquesta ceràmica d'importació en l'abocador aparegut a Fontscaldes l'any 1991 s'ha de considerar com a producte de l'eliminació d'una ceràmica residual que té una llarga vida d'ús, atès el seu valor tant econòmic com social.

LA VIL·LA ROMANA DEL VILAR

El projecte d'urbanització de la zona coneguda com a Eixample el Vilar, situada dins de l'àrea de protecció del poblat ibèric del Vilar, va fer necessària la delimitació arqueològica dels terrenys afectats.

Els treballs realitzats van donar com a resultat la localització d'un nou jaciment diferent del poblat ibèric ja conegut. Les restes descobertes corresponien a una vil·la romana establerta en les proximitats de l'assentament ibèric amb posterioritat al seu abandó. Aquesta troballa va comportar un seguit d'intervencions arqueològiques que van permetre documentar diferents aspectes de la vil·la: tècniques constructives, funcionalitat d'espais, aproximacions cronològiques, etc.

La vil·la és una forma d'explotació del territori, d'origen italià, que s'implanta amb l'arribada dels romans substituint els antics models d'organització indígenes. Les vil·les són establiments pràcticament autosuficients destinats a l'explotació del camp. Aquests establiments estaven organitzats de manera que hi havia una part residencial, la *pars urbana*, per al propietari, i una sèrie de dependències destinades als esclaus i a les tasques pròpies de l'activitat que s'hi realitzava, la *pars rustica*: magatzems, estables, dipòsits, trulls i, en algunes, forns de ceràmica.

Les restes documentades han permès identificar l'existència de diverses fases constructives, així com reformes puntuals, encara que les característiques del treball

Descoberta i excavació de la vil·la romana del Vilar durant els anys 2001 i 2002

realitzat en la major part de la zona intervinguda ens impedeix concretar la planta de cada fase. No obstant això, veiem que hi ha unes primeres fases fetes amb murs de tradició ibèrica, és a dir, de pedres lligades amb fang, possiblement acabats amb tàpia, i una darrera fase amb murs que ja introdueixen el morter de cals.

Entre les troballes efectuades destaca la presència d'un abocador de rebutjos ceràmics, principalment àmfores i també algunes peces de menors dimensions com ara gerres, pàteres o vasos, que imitarien algunes produccions de la vaixel·la forana. Aquests materials s'han de relacionar amb l'existència d'un taller de producció ceràmica que comportaria la presència de basses de decantació, magatzems, espais per als torns i un o més forns. D'aquests elements només n'hem documentat fins ara uns forns de reduïdes dimensions destinats a la cocció de les produccions de vaixel·la fina i unes estructures que per les seves característiques es podrien interpretar com a basses de decantació.

La presència entre els materials de l'abocador d'un considerable volum d'àmfores vinàries del tipus Dressel 1 A, pressuposa l'explotació vitícola com a una de les principals activitats de la vil·la.

Un altre aspecte interessant és la localització, en el sector sud de la vil·la, de diferents àmbits interpretats com a part d'uns banys que formarien part de l'àrea residencial de la vil·la.

Els banys privats (*balnea*) segueixen l'esquema funcional de les termes públiques. En línies generals, el bany començava en una habitació d'ambient fret (*frigidarium*) que podia servir també de vestidor (*apodyterium*). D'aquesta sala es

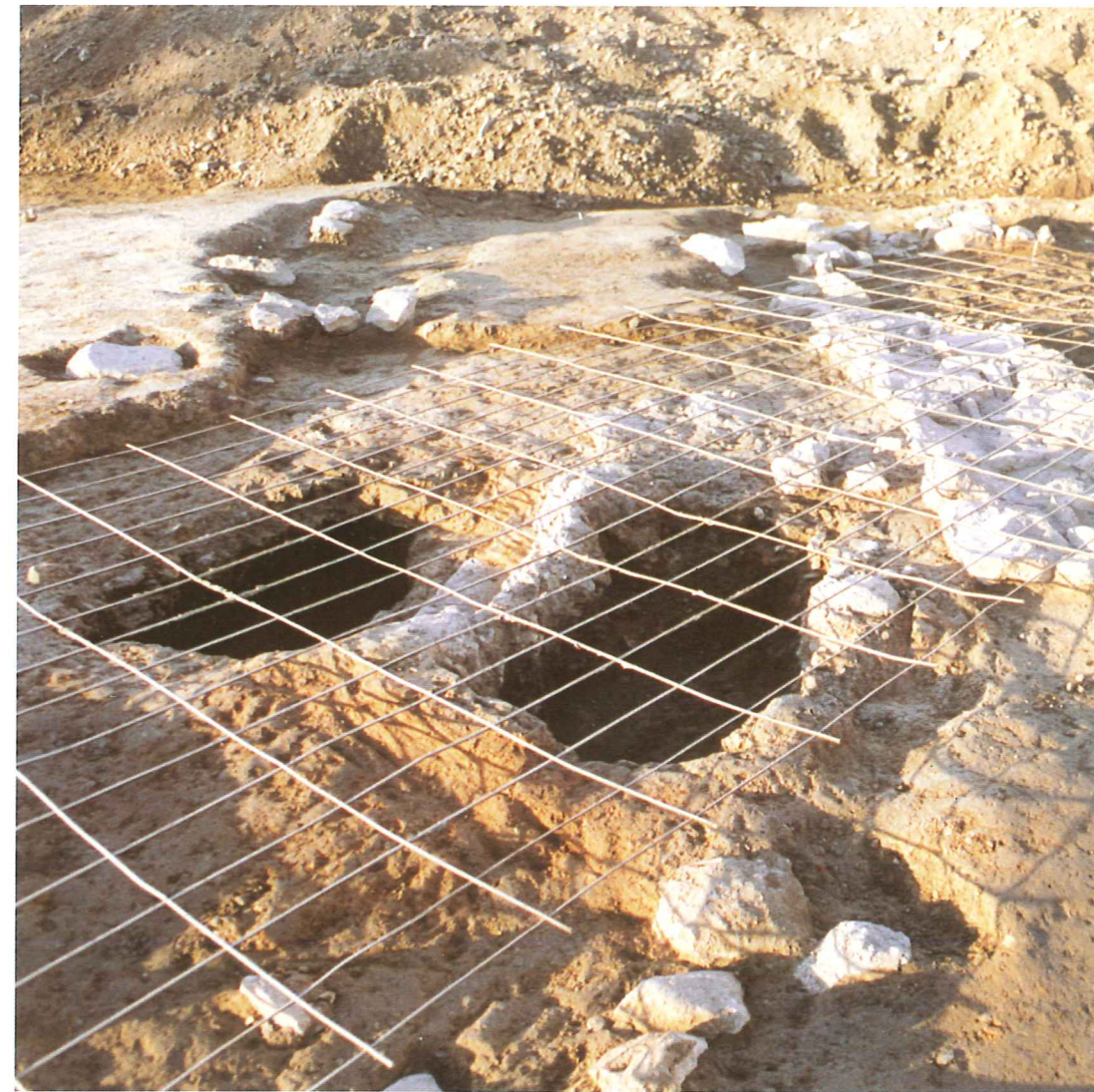

Possibles basses de decantació aparegudes a les excavacions del 2002

passava a una estança tèbia (*tepidarium*) i d'aquí a l'habitació més calenta (*caldarium*). En aquesta hi havia la banyera que s'abastia d'aigua procedent d'un recipient metàl·lic escalfat per un forn. Aquest forn també subministrava l'aire calent a l'*hypocaustum*.

Els àmbits excavats que es relacionen amb els banys són dues habitacions corresponents als ambients caldejats (*caldarium* i *tepidarium*), així com la zona on s'ubicaria el forn.

Finalment, pel que respecta a la cronologia de la vil·la i en funció dels treballs realitzats, podem suposar-ne els orígens al llarg del segle II aC, un ple funcionament durant el segle I aC i un abandó en un moment indeterminat a partir de la segona meitat del segle II dC.

Forns de reduïdes dimensions destinats a la cocció de produccions de vaixel·la fina apareguts a les excavacions del 2002

Amulet fàl·lic simple de perfil arrodonit; format per una fina barreta de secció cilíndrica sense marcar el prepuci. A ambdós costats posteriors, i clarament separats, hi trobem els testicles realitzats de forma simple i tosca.

L'anella de suspensió és fina i arrodonida i va soldada a la part posterior del fal·lus. Les seves dimensions són: 4 cm de llargària, 1,50 cm d'alçària amb anella i 1,4 cm de gruix màxim. Cronològicament es pot datar el nivell en què es va trobar en un moment indeterminat a partir de la segona meitat del segle II dC.

Segons la tipologia establerta per H. Rolland, correspondria al tipus II i segons la tipologia més actualitzada establerta per M. Zarzalejos, a partir de peces trobades a les províncies de Madrid i Toledo, correspondria al tipus B-I.

Tota la peça presenta una patina verdosa compacta.

Les funcions d'aquests tipus de penjolls dins l'aixovar romà són profilàctiques. Els consideraven un talismà capaç de combatre el mal d'ull i afavorir la bona sort. És per això que eren els nens els principals portadors d'aquests objectes a fi de foragitar possibles encanteris i embruixaments.

La troballa: Aquesta peça fou descoberta a les excavacions portades a terme a la vil·la romana del Vilar durant els mesos de setembre i octubre de 2001, al nivell d'amortització d'un dels àmbits de la vil·la.

Fragment de braçet i mà dreta d'una **nina d'os** de joguina. La mà presenta quatre dits seccionats a l'alçària de les falanges quedant tan sols el dit polze pràcticament sencer.

Les seves dimensions són: 3,5 x 1 x 0,5 cm.

La troballa: Aquesta peça fou descoberta a les darreres excavacions portades a terme a la vil·la romana del Vilar durant els mesos de setembre i octubre de 2001. El fet d'haver estat trobat durant les tasques de rebaixament dels nivells superficials no permet precisar-ne la cronologia.

Fragment de vas de **terra sigillata sudgàlica**, de la forma Dragendorf 29b, datable entre els anys 40 i 90 del segle I dC. Es tracta d'una copa de taula utilitzada per servir, preparar o barrejar beguda.

El cos de la peça està dividit en dues parts amb dues bandes decoratives. La superior presenta un fris amb una successió d'escenes d'aus separades per línies segmentades. La banda inferior està decorada amb diversos motius també segmentats disposats verticalment o en forma de creu entre els quals hi ha representades algunes aus.

La TS sudgàlica és una vaixel·la de taula estandarditzada que obtingué una gran difusió des del període tiberià fins a la primera meitat del segle II dC. Inicialment imita les formes produïdes a la península Itàlica, però ben aviat s'elaboraren formes pròpies.

Es coneix com a *terra sigillata*, atès que molts dels terrissaires que en feien identificaven les seves produccions amb un segell que s'estampava en l'argila encara tova.

La troballa: Aquesta peça es va recuperar en el curs de les intervencions arqueològiques realitzades en els darrers anys a la vil·la del Vilar realitzades amb motiu de les obres d'urbanització de la zona.

Pondus de plom (pes) amb forma de piràmide truncada amb els angles lleugerament arrodonits. El forat, de secció rodona, presenta una empremta cruciforme a la part exterior. Les seves dimensions són: 5,3 cm d'alçària, amb una amplària màxima de 3,3 cm.

L'ús del plom es va generalitzar en època romana, sobretot en ponderals o pesos per als plats balances (*lanx*) o en instruments d'agrimensura com ara la *groma*. També es coneixen com a *pondera* les peses de telers, tot i que aquestes acostumen a estar fetes amb argila cuita.

La troballa: Peça recuperada durant les intervencions arqueològiques realitzades en els darrers anys a la vil·la del Vilar amb motiu de les obres d'urbanització de la zona.

Aquest catàleg ha estat editat per:

Amb el patrocini de:

Amb la col·laboració de:

